

DEFINIRANJE KONCEPTOV NA PRIMERU VOJAŠKE STRATEGIJE

DEFINING CONCEPTS IN THE CASE OF A MILITARY STRATEGY

Povzetek Koncepti ali pojmi kot miselni konstrukti realnega sveta so temeljni sestavni elementi teorij, v katerih so prisotni skozi svoje definicije. Bolj enoznačno in jasno so definirani, bolj nedvoumne so komunikacija med znanstveniki in raziskovalci, opredelitev oziroma zamejitev področja raziskovanja ter konceptualizacija oziroma razčlenitev teoretskega pojma ali koncepta. V prispevku smo tako definiranje koncepta izvedli na primeru vojaške strategije. Metodološki okvir za definiranje koncepta vojaške strategije temelji na Sartorijevi metodi analiziranja konceptov in Goertzevi metodi dodajanja oziroma odzemanja pridevnikov konceptu. Z analitičnim pristopom razvitja definicije vojaške strategije smo spoznali, da lahko tudi v vojaškem slovenskem pomenoslovju bistveno pripomoremo k omejitvi tako količinske kot tudi kakovostne raznolikosti vojaških terminov, ki se pogostokrat brez jasne konotacije pojavljajo in uporabljajo v strokovnih in znanstvenih delih. Empirični koncept je lahko tudi dobro izhodišče za nadaljnje razmišljanje o smotrnosti pristopa k morebitnemu oblikovanju vojaške strategije v slovenskem prostoru.

Ključne besede *Koncept, strategija, vojaška strategija.*

Abstract Concepts as mental constructs of the real world are the fundamental components of theories where they are present through their definitions. The more the concepts are unambiguously and clearly defined, the more explicit are the communication between scientists and researchers, the definition or limitation of the object of research, and the conceptualization or analysis of the theoretical concept. In the article, we used the concept definition in the case of a military strategy. The methodological framework for defining the concept of a military strategy is based on Sartori's method of concept analysis and Goertz's method of attaching or removing adjectives to and from the concept. By using the analytical approach to the development of the definition of a military strategy, we found that in the Slovenian military semantics, too, we can significantly contribute to the limitation of both quantitative and qualitative diversity

of military terms, which often appear and are used in professional and scientific works without clear connotations. The empirical concept can also serve as a good starting point for further reflection on the rationality of the approach to the possible formation of a military strategy in the Republic of Slovenia.

Key words *Concept, strategy, military strategy.*

Uvod Vojaška strategija¹ je koncept in koncepti so gradniki teorije. Glede na to, da je teorija opredeljena kot niz izjav o razmerju med dvema ali več koncepti ali konstrukti (Jaccard in Jacoby, 2010), je pomembno, da koncepti kot temelji teorije jasno in čim racionalneje opišejo pojav zanimanja. Boljša ko je artikulacija temeljnih konceptov in odnosov med njimi v teoriji, boljša je teorija.

Vojaška strategija je tudi abstrakten koncept², saj se ga ni mogoče dotakniti, opazovati ali slišati, zaradi česar je izpostavljen dvoumnosti. Da bi lahko bil znanstveno uporaben koncept, ki temelji na verodostojni teoriji, morajo biti njegove lastnosti v končni fazi izmerljive. Sartori pri tem opozarja (1970, str. 1037–1038) na pasti metodološke nedoslednosti, saj je treba pred kvantifikacijo oziroma merjenjem in primerjavo najprej opredeliti in klasificirati lastnosti koncepta kvalitativno, torej kaj pojavu zanimanja pripada in kaj ne.

Glavni cilj prispevka je predstaviti metodologijo analiziranja konceptov Sartorija (2009) in Goertzevo (2009) metodo dodajanja oziroma odvzemanja pridevnikov konceptu ter ju preizkusiti na primeru definiranja koncepta vojaške strategije. Skromna ambicija prispevka je tudi oceniti možnosti uporabe te metodologije na drugih terminoloških in konceptualnih izzivih varnostnega in obrambnega področja, ki v družboslovni znanosti še vedno velja za precej neraziskano področje. Predmet proučevanja temelji na tezi, da količinska in kakovostna raznolikost definicije koncepta (vojaška) strategija v strateški in tudi vojaški misli povzroča težave enotnega razumevanja in obvladovanja njegove predmetne kompleksnosti. Posebna pozornost pri definiranju splošnega koncepta bo namenjena terminološki konsistentnosti, torej da se vojaška strategija ne definira le v smislu oblikovanja teorije, temveč tudi

¹ *Poznamo dve ravni vojaške strategije: operativno in razvojno. Vojaško strategijo, ki temelji na trenutnih vojaških zmogljivostih, pojmuje kot operativno strategijo. Uporablja se kot izhodišče za oblikovanje specifičnih izvedbenih oziroma kratkoročnih načrtov. Ta raven strategije se navadno nanaša na višje oziroma velike taktike (angl. grand tactics) in veščino vojskovanja (angl. operational art). Vojaška strategija, ki vključuje dolgoročno obdobje, izhaja iz ocene prihodnjih groženj, ciljev in zahtev ter ni omejena s trenutno vojaško strukturo in njenimi zmogljivostmi. Te strategije so po naravi največkrat globalne in lahko posegajo v transformacijo vojaških zmogljivosti (Lykke, 2001, str. 180). V prispevku bomo vojaško strategijo obravnavali generično, kot koncept.*

² *Abstraktnih konceptov, na primer strategije ali demokracije, v primerjavi s konkretnimi, na primer puško ali tankom, ni mogoče prikazati z določljivimi in jasno prepoznavnimi predmeti oziroma referenti, čeprav lahko tako kot konkretni koncepti izzovejo situacije, prizore in čustvene izkušnje (Borghi in drugi, 2017, str. 263–264). Zato je enotno razumevanje abstraktnih konceptov, ki jih največ obravnavajo prav družboslovne znanosti, bistveno bolj oteženo. Drugi problem abstraktnih konceptov je po navedbah Barsalouja (1987) v njihovi nestabilnosti oziroma stalni spremenljivosti, na katero močno vplivajo življenjske izkušnje, razvojni dosežki znanosti in kultura.*

na način, ki ne poseže v semantiko sedanjega področja strategije. Zato bomo pri razumevanju koncepta izhajali tudi iz etimologije termina strategija.

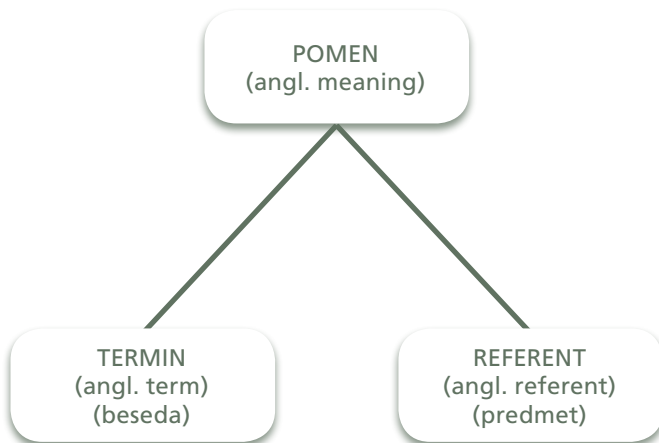
1 SARTORIJEVA VODILA IN GOERTZEVO DODAJANJE OZIROMA ODVZEMANJE PRIDEVNIKOV PRI RAZVIJANJU KONCEPTOV

Teorija je v poenostavljenem smislu, kot smo v uvodnem delu prispevka že izpostavili, niz izjav o odnosu med dvema ali več koncepti³. Zato gradnja verodostojne teorije v osnovi zahteva razumljivo in nedvoumno opredelitev konceptov, z natančno določitvijo tega, kaj vanje spada in kaj ne. V tem poglavju bomo obravnavali osrednja teoretična vprašanja, ki temeljijo na spoznanjih Sartorija in Goertza, kot so sestavine koncepta, lestvica abstrakcije, vodila za analiziranje konceptov ter dodajanje oziroma odvzemanje pridevnikov konceptom. Predstavljaljo bodo potreben metodološki okvir za poznejše definiranje koncepta vojaške strategije.

1.1 SESTAVINE KONCEPTA

Koncept je sestavljen iz treh komponent: (1) **pomenov** (angl. meanings), (2) **terminov** (angl. terms) in (3) **referentov** (angl. referents) (slika 1).

Slika 1:
Temeljna
shema sestavin
koncepta
Vir:
Sartori,
2009, str. 103.

³ Sartori (2009, str. 135) je koncept opredelil kot temeljno enoto mišljenja, na primer koncept *A* dobimo, ko se doseže sposobnost razlikovanja med *A* in med tistim, kar ni *A*.

Komponenta termin⁴ je glede na razloženo v opombi lahko izmenljiva z besedo, ob predpostavki, da je termin beseda, ki spada h konceptu. Pomen kot druga sestavina koncepta se pogosto imenuje konotacija⁵, referent pa se opredeljuje tudi kot predmet⁶. V pomenoslovju se najpogosteje govori o dveh vrstah pomenskih vrednosti, ki pravzaprav razčlenjujeta pomen, in sicer o konotativnem pomenu (konotacija) oziroma intenziji (angl. intension) ter denotativnem pomenu (denotacija) oziroma ekstenziji (angl. extension). Tako razčlemba pomena pri ocenjevanju stopnje abstrakcije opazovalnega oziroma empiričnega koncepta razlikuje tudi Sartori (2009, str. 103). Konotacija po njegovih ugotovitvah v splošnem pomeni značilnosti in/ali lastnosti, ki jih predstavlja termin, denotacija pa pri tem vključuje celoto predmetov oziroma elementov razreda⁷, ki jih obsega termin (Sartori, 1970, str. 1041)⁸.

⁴ Beseda je najmanjša razločevalna pomenska enota (morfem), s katero kaj poimenujemo, zato vsaka beseda nekaj pomeni. Večina besed je večpomenskih, njihove razlage najpogosteje najdemo v slovarjih, lahko pa so besede tudi enopomenske, kamor spadajo predvsem terminološka poimenovanja (strokovni izrazi). Termin, kot ga bomo v nadaljevanju prispevka razumeli in izhaja iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika, je torej beseda ali besedna zveza oziroma strokovni izraz, ki poimenuje pojme določene stroke oziroma panoge. Tak strokovni termin je lahko tudi na primer strategija. Besedo je treba razlikovati od leksema. Leksem ima kot temeljna poimenovalna enota jezika namreč širši pomen od besede, saj obsega tudi stalne besedne zveze, na primer beli medved (Vidovič Muha, 2013, str. 17–25).

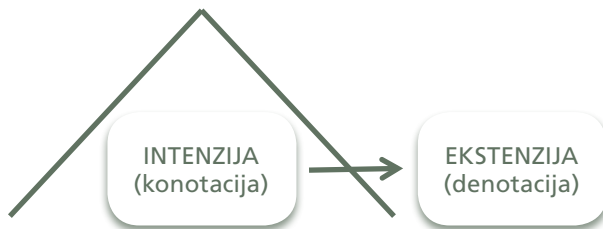
⁵ Konotacijo v tem smislu razumemo tudi kot pomen koncepta.

⁶ Pojem referent v kontekstu analize koncepta razumemo kot nekaj, kar predstavlja zaključeno celoto nečesa. V tem pomenu lahko referent pojmuje tudi kot predmet, ki ga Slovar slovenskega knjižnega jezika interpretira kot nekaj, kar obstaja neodvisno od človekove zavesti in mišljenja ter je zaznavno s čuti in umom, zlasti kot celota kakih lastnosti. Po Sartoriju (2009, str. 103, 141) so referenti realen svet, ki je poimenovan z besedami, na primer predmeti (tank), subjekti (Slovenska vojska) ali procesi (vojaška strategija).

⁷ Razred razumemo kot razvrstitev, razporeditev in razdelitev enakih oziroma podobnih značilnosti določenega termina v razred.

⁸ Podobno razlikuje med definicijo intenzije in ekstenzije tudi Pollakova (2004, str. 4). Intenzija se osredotoča na lastnosti (bistvena določila), ki so značilne za razred, ki ga definiendum opisuje, ne pa za entitete drugih razredov, ekstenzija pa se osredotoča na ekstenzijo oziroma obseg definienduma, kar pomeni, da navaja vse mogoče oziroma najznačilnejše realizacije definiranega pojma oziroma termina. Gre torej za naštevanje vseh značilnih pripadajočih elementov razreda. Skladno z leksikalnimi definicijami se koncept ali pojem, ki ga definiramo, imenuje definiendum, del, ki definira njegov pomen, je definiens. Zaradi nazornosti in boljšega razumevanja obravnavane problematike predstavljamo primer intenzije (konotacije) in ekstenzije (denotacije) na primeru termina strategija. V analitični definiciji Lidella Harta (1967, str. 321) je na primer strategija »veščina distribucije in uporabe vojaških sredstev za doseg političnih ciljev«. Termin strategija je v tem primeru definiendum, preostali del stavka, ki ta termin definira, pa je definiens. **Intenzija** – lastnosti, značilne za razred, ki ga opisuje definiendum, so na primer cilji, koncepti uporabe vojaških sredstev in vojaška sredstva. **Ekstenzija** – obseg definienduma oziroma značilni pripadajoči elementi razreda termina strategija so na primer velika strategija, splošna strategija, obrambna strategija in vojaška strategija.

Slika 2:
Intenzija in
ekstenzija
Vir:
Sartori,
2009, str. 103.

Ovrednotenju odnosa med intenzijo in ekstenzijo sledi ugotavljanje ustreznosti značilnosti termina. Nekateri koncepti lahko vsebujejo veliko značilnosti. V takem primeru je treba obogateno konotacijo termina, ki vstopa v obravnavani koncept, najprej urediti. Sartori (2009, str. 104) predlaga, da se vse značilnosti in lastnosti koncepta razdelijo v dve skupini. V prvo skupino razvrstimo značilnosti, ki jih ni mogoče opazovati oziroma so najmanj primerne za opazovanje, v drugo skupino pa tiste značilnosti, ki so primerne za opazovanje. Slednja skupina označuje ekstenzijske oziroma denotacijske značilnosti, ki so najprimernejše za označevanje in poimenovanje spoznavnega predmeta (slika 3).

Slika 3:
Primerne in
neprimerne
lastnosti intenzije
Vir:
Sartori,
2009, str. 104.

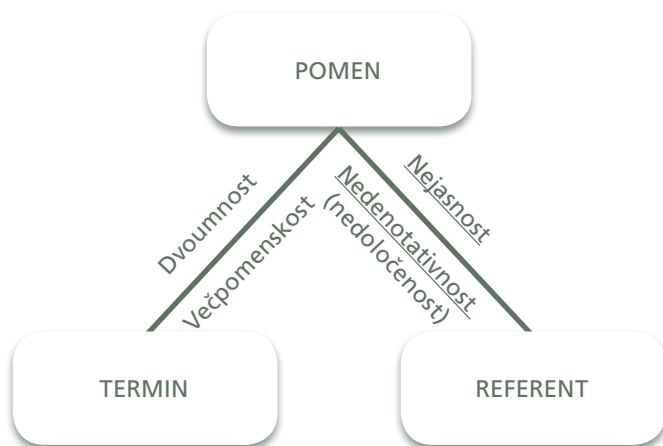

Slika 4 že sama po sebi dovolj nazorno prikazuje možnosti za napake, ki se lahko pojavijo zaradi nejasnosti oziroma dvoumnosti empiričnega koncepta. Relacija od pomena do termina je pomanjkljiva, ko je ta dvoumen in/ali večpomenski (angl. equivocal). Glede na to, da je večina terminov večpomenskih, napake ne moremo iskati v večpomenskosti termina, torej zunaj konteksta, temveč v njihovi prepletenosti, ki pa bistveno otežuje izluščitev jasnosti (v kontekstu) želenega pomena termina. Problem torej ni termin, temveč zmešnjava njegovih pomenov. Z dejavnostjo razločevanja (angl. disambiguation) pomenov termina ne dosežemo enoznačnosti (angl. univocity), torej natančnega ujemanja pomena in termina, temveč jasnost pomena. Idealno bi seveda bilo, če bi imeli opravka s terminom, ki je enopomenka, kar pa je pri raziskovanju empiričnih konceptov prej naključje

kot pravilo. Pri tej relaciji torej zmanjšujemo dvoumnosti in povečujemo jasnost pomena termina (Sartori, 2009, str. 105).

Problem relacije od pomena do referenta (desna stran slike 4) je povezan z ustreznim poimenovanjem predmeta oziroma referenta. Če to poimenovanje z vidika denotativne primernosti ni ustrezno oziroma razumljivo, dobimo koncept z brezmejnimi ali nejasnimi referenti. Ta težava se rešuje s povečevanjem njegove denotativne in/ali diskriminacijske moči (Sartori, 2009, str. 105), kar omogoča določitev meje koncepta (glej tudi vsebinske opombe pod št. 13, 14, 15 in 16).

Slika 4:
Dvoumnosti in
nejasnosti pri
konceptih
Vir:
Sartori,
2009, str. 104.

Na podlagi razlage slike 4 lahko ugotovimo, da leva stran trikotnika slike 3 predstavlja terminološki, desna stran pa denotativni problem. Hkrati smo dobili tudi kompas za odločanje o tem, katere značilnosti termina izbrati iz celotnega nabora, na katerih bi lahko temeljil koncept in za kakšen namen, torej ali za primarni namen oziroma razjasnitev koncepta ali za povečanje njegove denotativne moči (Sartori, 2009, str. 105–106). Ta kompas nam torej pomaga, da ne izberemo napačnih lastnosti, iz notranjosti trikotnika, za napačni namen.

Koncept, ki ima pomen, potrebuje termin in, če je empiričen, tudi relacijo do referentov. Glede na to, da so koncepti definirani, oblikovani in pojasnjeni prek stavkov, je za Sartorija (2009, str. 106) bistveno, kako se koncept sklada s stavkom, sestavljenim iz definienda in definiensa. V vsakem primeru mora koncept vplivati na oblikovanje stavkov, ki koncept le urejajo, in ne obratno, kar je lahko tudi eden izmed razlogov za njegovo dvoumnost in nejasnost.

Pri oblikovanju empiričnega koncepta vojaške strategije bomo izhajali iz že oblikovanih intenzionalnih definicij strategije, ki so jih razvili avtorji ali institucije. V njih je definiendum navadno definiran z nadpomenco oziroma najbližjim rodnom in vrstnimi razlikami oziroma vsaj eno bistveno značilnostjo, ki definiendum oziroma

razred definienduma ločuje od drugih pripadnikov rodu. Ker se pri takih definicijah pomen definienduma analizira, jih imenujemo tudi analitične definicije.

1.2 Lestvica abstrakcije

Zamisel o lestvici abstrakcije je povezana s problemom analize ravni, pri čemer je treba ločiti dve stvari. (1) Pri univerzalni konceptualizaciji, ki že sama po sebi predstavlja visoko abstraktno analizo ravni, termini niso nikoli rezultat opazovanja oziroma niso posledica premikanja po lestvici, ker gre za tako imenovane teoretične termine, ki so opredeljeni na podlagi njihovega sistemskega pomena. Na primer pomeni izomorfizma, homeostaze, entropije ipd. so opredeljeni tako, da vsak njihov koncept nastopa v celotni teoriji. (2) V drugih primerih govorimo o tako imenovanih opazovalnih terminih, ki jih z visoko abstraktno ravno konceptualizacije izpeljemo s premikanjem po lestvici ter z abstraktnim mišljenjem in logičnim sklepanjem na podlagi opazovanja. Na primer termini, kot so skupina, komunikacija, konflikt in odločitev so lahko po eni strani uporabljeni v zelo abstraktnem ali konkretnem pomenu, po drugi strani pa se lahko tudi ne sklicujejo na neposredno opazovanje. V teh primerih so to tako imenovani empirični koncepti, ki so lahko na različnih točkah oziroma stopnjah lestvice abstrakcije in se po njih premikajo (Sartori, 1970, str. 1040–1041).

Pravila vzpenjanja in sestopanja po lestvici abstrakcije so v osnovi zelo preprosta. Koncept postane bolj abstrakten in bolj splošen z zmanjševanjem njegovih lastnosti oziroma značilnosti. V obratnem smislu to pomeni, da koncept postaja konkretnejši z dodajanjem ali razvijanjem kvalifikacij, torej povečanjem njegovih lastnosti oziroma značilnosti⁹. Mair (2008, str. 186) z drugimi besedami razlaga, da so koncepti, ki so definirani s samo eno ali dvema lastnostma, zelo abstraktni in imajo širok krog uporabe, zato so na vrhu lestvice. Koncepti, ki so definirani z velikim številom lastnosti in ki imajo zato omejen obseg uporabe, so na dnu lestvice. Z gibanjem po lestvici abstrakcije lahko dosežemo zelo različne ravni vključenosti oziroma specifičnosti konceptov. Te razlike se lahko po Sartoriju (1970, str. 1041) prikažejo z razlikovanjem treh ravni abstrakcije: visoke, srednje in nizke. V kategoriji visoke ravni prevladujejo univerzalni koncepti ne glede na to, kako se konotacija žrtvuje zahtevam globalne denotacije. Koncepte visoke ravni si predstavljamo kot najvišji rod, ki lahko razvrednoti vse njegove vrste. Naslednja kategorija pri sestopanju po lestvici abstrakcije je srednja raven, ki ne dosega univerzalnosti, temveč raven splošnosti razredov ali kategorij. Na tej ravni abstrakcije niso vse razlike žrtvovane ekstenzijskim zahtevam. Koncepti srednje ravni poudarjajo podobnosti na račun edinstvenosti, zato se na tej ravni abstrakcije značilno ukvarjamo z generalizacijo konceptov. Kategorije nizke ravni predstavljajo specifično, torej konkretnost, oziroma konfigurativne koncepte, pri čemer je denotacija žrtvovana natančnosti konotacije.

⁹ Vidovič Muha (2000, str. 50–62) govori v tem kontekstu o pomenski piramidi, ki jo izoblikuje zbir medsebojno hierarhično povezanih izvrševalno pomenskih sestavin in razločevalnih pomenskih sestavin in je hkrati največje pomensko polje določenega leksema. Vzpenjanje po tako imenovani pomenski piramidi pomeni pomensko širjenje, posploševanje in približevanje pojmovno širšim denotatom, in obratno, spuščanje po pomenski piramidi je pomensko ožjenje in intenziviranje ter s tem približevanje pojmovno ožjim denotatom.

Pri kategorijah nizke ravni so bolj pomembne razlike kot pa podobnosti posameznih lastnosti, zato so tudi opredelitve na tej ravni le kontekstualne.

Sartori je vseskozi poudarjal, da lahko presplošni koncepti zaradi pomanjkljive denotacije in šibkega empiričnega razlikovanja med njimi postanejo predmet »teoretične vaporizacije« (Collier in Gerring, 2009, str. 3), zato je bilo njegovo osrednje raziskovanje usmerjeno v oblikovanje jasnih pravil in postopkov pri analiziranju konceptov. Sartorijeva pravila in postopki vodijo k natančnosti razlikovanja med alternativnimi oblikami definicij konceptov, na podlagi katerih se izvedejo razčiščevanja med sinonimi in anonimi, odpravijo dvoumnosti in nejasnosti terminov, določijo meje konceptov in podobno. Prepričan je bil, da do največjih nekonsistentnosti prihaja ravno pri opredeljevanju pomembnih terminov in konceptov¹⁰.

S pomočjo lestvice abstrakcije bomo pri razvijanju empiričnega koncepta vojaške strategije lahko na podlagi dodajanja oziroma odzemanja lastnosti, torej z gradacijo abstraktnosti, razvili tipologijo strategij s hierarhičnim odnosom.

1.3 Vodila za analiziranje koncepta

Sartori se pri svojih spoznanjih ni ustavil samo pri prepoznavanju problematike definiranja koncepta, temveč je razvil tudi metodologijo v obliki 12 vodil za odpravljanje te težave. Goertz (2006, str. 29) prepozna namen teh vodil v tem, da raziskovalce usmerjajo k natančnejšim definicijam konceptov in posledičnemu zmanjšanju njihovega učinka pomenskega razširjanja terminov. Skladno z vodili Sartori poudarja, da je ena izmed prvih stvari, ki jih je treba storiti, preden se lotimo analize koncepta, pojasnjevanje razumevanja predmeta, v našem primeru strategije. Gre za preprosto, deklarativno opredelitev, ki opisuje temeljni pomen izraza strategija v ontološkem smislu. Šele po tej opredelitvi se koncept strategije lahko modificira, da bi se lahko zagotovile ustrezne klasifikacijske, kot je na primer vojaška strategija, in hierarhične opredelitve, kot je na primer taktika. Sartorijeva vodila za analiziranje koncepta so predstavljena na sliki 5. Ker koncept strategije v številnih različicah že obstaja, bomo pri analiziranju koncepta vojaške strategije izhajali predvsem iz vodil 4 in 6, ki govorita o rekonstrukciji konceptov.

¹⁰ Primer opredelitve koncepta: »družbene revolucije so hitre, temeljne preobrazbe družbene strukture države in razredov«. Ekstenzija oziroma primeri, ki bi lahko spadali v ta koncept, so družbene revolucije, ki so se zgodile na primer v Franciji leta 1789, Mehiki leta 1910, Rusiji leta 1917, Kitajski leta 1950 in Iranu leta 1979. Navadno je »intenzija« koncepta tista, ki določa razširitev – v družboslovnih znanostih mora teorija voditi izbiro primerov. V našem primeru bi morala torej teorija družbene revolucije določiti, katere primere izbrati, kar pa ni nujno, da se sklada z vsakdanjo uporabo pojma revolucija ali neformalno idejo o tem, kateri primeri bi temu ustrezali. V praksi raziskovalci še vedno pogosto razvijajo splošne koncepte, ki temeljijo le na enem ali dveh primerih in jih nato generalizirajo na drugih državah, ki se jim zdijo podobne (Goertz, 2009, str. 183).

Slika 5:
Sartorijska vodila
za oblikovanje
koncepta
Vir:
Sartori,
2009,
str. 132–133.

Pravilo 1: Pri vsakem empiričnem konceptu zmeraj in ločeno preveriti (1), ali je dvoumen oziroma kako je pomen koncepta povezan s terminom in (2) ali je nejasen oziroma kako se pomen koncepta povezuje z referentom.

Pravilo 2a: Zmeraj preveriti, (1) ali so ključni termini, ki opredeljujejo koncept, opredeljeni, (2) ali je pomen, ki izhaja iz njihove opredelitve, nedvoumen in (3) ali pomen termina, ki smo ga opredelili, pri utemeljevanju ostaja nespremenjen, torej konsistenten.

Pravilo 2b: Zmeraj preveriti, ali so pomembni termini, ki opredeljujejo koncept, uporabljeni enopomensko in konsistentno.

Pravilo 3a: Zaradi nasprotnega dokazovanja noben termin ne bi smel biti uporabljen kot sinonim za drugega.

Pravilo 3b: Pri določanju sinonimov se postopek dokazovanja obrne; pri tem je treba upoštevati, da z dodeljevanjem različnih pomenov različnim terminom omogočamo razlikovanje med njimi brez posledic.

Pravilo 4: Pri rekonstrukciji koncepta je treba (1) izbrati reprezentativni nabor opredelitev koncepta, (2) povzeti njihove značilnosti in (3) razviti matriko, ki smiselno uredi te značilnosti.

Pravilo 5: Pri širjenju koncepta je treba zmeraj oceniti (1) njegovo stopnjo neomejenosti in (2) njegovo stopnjo denotativne diskriminacije¹¹ glede na njegovo članstvo^{12,13,14}.

¹¹ Denotativna diskriminacija (angl. denotative discrimination) (sinonima za ta izraz sta tudi denotativna/diskriminacijska primernost in denotativna/diskriminacijska moč) se nanaša na razširitev lastnosti, ki omogočajo jasnejšo izbiro oziroma določitev članstva referenta (Sartori, 2009, str. 136).

¹² Z določitvijo meja še niso razčiščene vse nejasnosti, odprta vprašanja se pojavijo zlasti pri soočanju s tako imenovanim »fuzzy set« oziroma z določanjem članstva. Ta problem je še posebno izstopajoč, ko koncept nima zadostne diskriminacijske moči. Ilustrativno lahko to prikažemo na primeru pojma elita. Koncept je pomanjkljiv glede svojih mej, vse dokler se ne opredeli pojem elita kot posebna vrsta skupine, ter je pomanjkljiv glede svojega članstva, dokler se ne izvede »izostritev« njegovega pomena znotraj elite (Sartori, 2009, str. 117).

¹³ Izostritvene definicije (angl. precisising definitions) uporabljamo zato, da natančneje opredelimo pomen nekega termina. Pri teh definicijah ne gre za nove, temveč za obstoječe termine, prav tako njihov obstoječi konvencionalni pomen le zožijo, izostrijo, saj termin podrobneje definirajo, vendar z že uveljavljenim pomenom niso v kontradikciji (Pollak, 2014, str. 4).

¹⁴ Koncept mehkih množic oziroma koncept prekrivajočih se skupin (angl. fuzzy sets) je matematična metoda upravljanja inherentno nenatančnih konceptov. Teorija je uporabna za ugotavljanje nejasno določenih pojavov, pojavov z dvoumnimi opredelitvami ali upravljanja kvalitativnosti. Negotovost, kompleksnost in nejasnost se poskušajo odstriti s pomočjo pripoznane možnosti članstva v prekrivajočih se mehkih množicah. Mehka množica je tako kot vse množice sestavljena iz elementov. Ti elementi so lahko do različne stopnje člani neke množice ali več množic. Stopnje resničnosti oziroma stopnje članstva so izražene s člansko funkcijo. Če je neka entiteta v okviru logike običajnih množic lahko element množice (da = 1) ali pa ni njen element (ne = 0), obstaja znotraj teorije mehkih množic med da in ne zvezen prehod. Članska funkcija lahko zavzame katero koli vrednost med 0 in 1 znotraj množice realnih števil. Stopnja resničnosti oziroma stopnja članstva se pogosto zamenjuje z verjetnostjo, čeprav sta pojma konceptualno različna, saj mehka resničnost predstavlja članstvo v nejasno definiranih množicah, ne pa verjetnosti nekega dogodka ali stanja (več o tem na primer Staut et al., 2005, str. 430; Rončević, 2005, str. 42–47).

Pravilo 6: *Neomejenost koncepta¹⁵ se izboljša s povečanjem števila njegovih lastnosti, z vnašanjem dodatnih lastnosti se izboljša tudi diskriminacijska primernost.*

Pravilo 7: *Konotacija in denotacija koncepta sta obratno sorazmerni.*

Pravilo 8: *Pri izbiri terminov, ki opredeljujejo koncept, je treba termine zmeraj povezati in nadzirati s pomenskim poljem,¹⁶ na katerega se termini nanašajo – to je niz povezanih, sosednjih besed¹⁷.*

Pravilo 9: *Če termin, ki opredeljuje koncept, zmede pomensko polje, na katerega se termin nanaša, je treba izbiro tega termina utemeljevati na način, da se (1) tako ni izgubilo nobeno pomensko polje in (2) da se s predstavitvijo v drugi del polja ni povečala dvoumnost.*

Pravilo 10: *Prepričati se, da je definiens¹⁸ koncepta ustrezen in jasen: ustrezen v smislu, da vsebuje dovolj značilnosti za identifikacijo referentov in njihovih meja, jasen pa v smislu, da nobena od spremljajočih lastnosti¹⁹ ni vključena med lastnosti, ki opredeljujejo koncept.*

1.4 Lestvica abstrakcije ter vpliv dodajanja in odvzemanja pridevnikov konceptom

Goertz (2009, str. 181) ugotavlja, da se dodajanje ali odvzemanje dimenzij, torej lastnosti in značilnosti, konceptu najpogosteje izvede s pridevniki, in sicer na drugi ravni abstrakcije. Pridevnik lahko pri tem predstavlja novo dimenzijo ter poveča trenutno število dimenzij druge ravni abstrakcije (dodajamo nove značilnosti) za eno, torej koncept plus (+) pridevniki. Druga, nestandardna, oblika uporabe pridevnikov se nanaša na koncept, ki spreminja oziroma zmanjšuje vrednosti obstoječih dimenzij druge ravni abstrakcije, z 1 na 0, torej koncept minus (–) pridevniki.

¹⁵ *Neomejenost koncepta (angl. boundlessness of a concept) pomeni, da ni meja pri določanju, kaj vključiti v njegovo ekstenzijo oziroma izključiti iz nje (Sartori, 2009, str. 134).*

¹⁶ *Pomensko polje (angl. semantic field) obsega pojme nekega vsebinsko povezanega področja resničnosti, ki sestavljajo sistem pojmov. Ne govori o sopomenkah, temveč o pomenih, ki so smiselno povezani z danim leksemom. Skupna lastnost združenja pomenov različnih pojmov je, da se vedejo v jeziku podobno, da jih uporabniki jemljejo kot enote, ki so si tipsko podobne, zato imajo v jeziku tudi podobne značilne zveze (na primer »mačka« vsebuje leksikalno verigo: mijavkanje, lenoba, praskanje itn.) (več o tem Stramljič Breznik, 2006, str. 286–291). Analiza pomenskega polja lahko sovпада z ekstenzijo, ne pa tudi z intenzijo (Sartori, 2009, str. 142).*

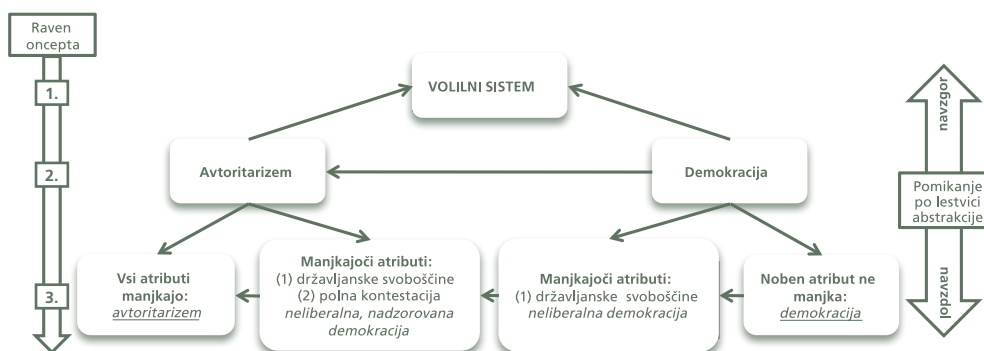
¹⁷ *Povezani pojmi (angl. associated terms) so tisti pojmi, ki pripadajo istemu pomenskemu polju (Sartori, 2009, str. 134).*

¹⁸ *V tem vodilu se definiens nanaša na definiranje pomena koncepta.*

¹⁹ *Spremljajoča lastnost (angl. accompanying property) je vsaka lastnost, ki ne spada med nujne značilnosti koncepta (Sartori, 2009, str. 136).*

Za ilustracijo predpostavimo, da koncept demokracije opredeljujejo tri lastnosti oziroma dimenzije X_1 , X_2 in X_3 , kar je potreben in zadosten pogoj, da določeno državo štejemo kot demokratično. Pri konceptih plus (+) pridevniki dodamo konceptu novo dimenzijo, X_4 , kot je primer parlamentarne demokracije. To pomeni, da mora država, ki jo štejemo med demokratične in parlamentarne demokracije, vsebovati vse štiri dimenzije – X_1 , X_2 , X_3 in X_4 . Pri konceptih minus (–) pridevniki pa je ravno obratno, glavne lastnosti demokracije se odvezemajo ($X_1 = 1$, $X_2 = 1$, $X_3 = 0$). Odvzemanje se ne nanaša samo na dimenzije, temveč tudi na spreminjanje vrednosti obstoječih dimenzij na 0. Slika 4 prikazuje tako spremembo vrednosti obstoječih dimenzij z 1 na 0 v gibanju proti levi: od demokracije k avtoritarizmu. Ko spreminjamo attribute iz 1 v 0, ustvarjamo režime, ki so vedno manj demokratični. Sliko 6 lahko razumemo tudi obratno, da z dodajanjem lastnosti avtoritarnemu režimu pridemo do demokracije.

Slika 6:
Koncept +/-
pridevniki –
spreminjanje
atributov
demokracije
Vir:
povzeto po
Goertz, 2009, str. 191.

Z dodajanjem pridevnikov konceptu strategija na drugi ravni bomo pri oblikovanju empiričnega koncepta prišli do vojaške strategije, ki bo v ustreznem hierarhičnem in vsebinskem odnosu do preostalih vrst strategij.

2 METODA DEFINIRANJA KONCEPTA VOJAŠKE STRATEGIJE

2.1 Etimologija strategije

Etimologi pripisujejo izvor termina strategija starodavni grški besedi *strategia*, ki se nanaša na vodenje vojske oziroma na večino vojskovodij (Liddell in Scott, 1940, str. 1368; Žabkar, 2003, str. 182). V šestem stoletju so Bizantinci začeli razlikovati med taktiko kot večino vodenja enot in sodelovanja teh v boju²⁰ in strategijo kot večino o pripravi in vodenju vojne ter uporabi sile, ki je vojskovodji omogočila

²⁰ Danes je taktika vojaška veda, ki se ukvarja s proučevanjem zakonitosti oboroženega boja in uporabo znanstveno-teoretičnih dognanj pri pripravi in izvajanju bojnega delovanja. Pri tem obsega uporabo vseh dovoljnih razpoložljivih bojnih zmogljivosti, vključno s pristopom k boju, razporeditvijo sil, integracijo različnih enot in orožja ter dejavnosti v času izvajanja bojev (International Military and Defence Encyclopedia, 1993, str. 2657; Žabkar, 2003, str. 194).

obrambo njegovega ozemlja in premagati sovražnika. V tej hierarhični zasnovi je bila taktika sicer povezana s strategijo, vendar po obsegu in namenu njej podrejena. Čeprav sta se strategija in taktika med seboj razlikovali, sta obe ohranjali značilnosti vojaške teorije in prakse. Na Zahodu se je razlikovanje med strategijo in taktiko uveljavilo šele okrog leta 1700, ko je bil termin taktika preveden v francoski in nemški jezik. K temu je v tistem času najbolj pripomogel francoski maršal Jacques Antoine Hippolyte de Guibert s svojim delom Splošni esej o taktiki. Guibert v svojem delu besede strategija sploh ni omenjal, čeprav je pisal o tem, kar danes pojmuje kot strategija in taktika. Osredotočal se je predvsem na razmerje med naravo družbe, njenimi notranjimi vrednotami in cilji zunanje politike, s splošno strategijo, ki izhaja iz teh vrednot in ciljev, z oboroženimi silami ter načini njihove uporabe v bojnih taktikah (Heuser, 2010, str. 4–5). Ne glede na to, ali so pisci v svojih delih od antike naprej uporabili termin strategija ali ne, so poskušali zasnovati strategijo na podlagi praktičnih izkušenj (strategija kot dejavnost ali veščina) ali teoretičnih razmišljanj (strategija kot znanstvena disciplina), preden so jo uporabili v vojni.

Carl von Clausewitz je v svojem opusu O vojni na široko odprl vrata opredeljevanju strategije na višji in splošnejši konceptualni ravni. Čeprav je v opredelitvi strategije ohranil njen izvorni vojaški značaj, je njegova definicija strategije kot »uporaba spopada za smoter vojne« (Clausewitz, 2004, str. 103) pripeljala do povezave strategije in politike. Clausewitz je opredelil namen vojne kot »akt sile, da bi nasprotnika primorali k izpolnitvi naše volje« (Clausewitz, 2004, str. 18). Ta akt, ki izhaja iz politike kot gonilne sile vojne, pa ni le politični akt, temveč pravi politični instrument oziroma, kot je trdil Clausewitz: »vojna je samo nadaljevanje politike z drugimi sredstvi« (Clausewitz, 2004, str. 28). Tako je Clausewitz strategijo postavil na najvišjo raven, pozneje znano pod nazivom velika, splošna strategija (angl. grand strategy). Namen velike oziroma splošne strategije je vzpostaviti povezavo med politiko in strategijo na strateški ravni.

Clausewitzeva opredelitev strategije kot političnega akta je pokazala, da so bili ne glede na raven analize vsi koncepti strategije povezani z nekim političnim ciljem. Takšna, splošnejša konceptualna opredelitev strategije je omogočila, da je bilo vanjo mogoče vključiti tako vsebine vojaške taktike in velike strategije kot tudi drugih področnih strategij, na primer diplomacije in ekonomije. Tako se je utrla pot oblikovanju tipologije strategij (primer takšne tipologije prikazuje slika 8).

Po prvi svetovni vojni so praktiki in teoretiki strategije začeli pri njenem opredeljevanju razločevati še med tremi pomembnimi lastnostmi strategije, to so

cilji (angl. ends), sredstva (angl. means) in načini (angl. ways)²¹. V nadaljevanju predstavljamo definicije strategije nekaterih najpomembnejših teoretikov s področja teorije strategije, ki so pripomogli k umeščanju teh lastnosti v strategijo.

Alexandr Svechin je leta 1927 definiral strategijo kot »veščino združevanja priprav na vojno in razvrščanja operacij (angl. grouping of operations) za doseganje cilja, določenega v vojni za oborožene sile« (Svechin, 1999, str. 69). Leta 1941 je Liddell Hart definiral strategijo kot »veščino distribucije in uporabe vojaških sredstev za doseg političnih ciljev« (Liddell Hart, 1967, str. 321). V sodobnem času je Colin Gray po vzoru svojega rojaka Liddella Harta definiral strategijo kot »uporabo sile in grožnjo uporabe sile za doseg ciljev politike« (Gray, 1999, str. 17). Tudi Joseph Wylie se je pri definiciji strategije skliceval na lastnost političnih ciljev in opredelil strategijo kot »akcijski načrt, zasnovan za doseg cilja; vključno s sistemom ukrepov za uresničitev strategije« (Vuk, 2016, str. 19).

Francoz André Beaufre je prav tako označil lastnost cilji kot politično, vendar manj izrazito, saj je ni vnesel v definicijo strategije, temveč jo je izpostavil kot cilj strategije. Po Beaufreju je cilj strategije »uresničiti cilje politike z najboljšo uporabo razpoložljivih virov« (Beaufre, 1968, str. 20). Pomen cilja Beaufre ni neposredno povezal z njegovo definicijo strategije, pravzaprav ni v njej omenil niti ciljev niti politik«. Strategijo je definiral kot »veščino dialektike dveh nasprotujočih si volj, ki uporabita silo za reševanje njunih sporov« (prav tam, str. 21). V to skupino strateških mislecev, gledano s sodobnejše perspektive, vključujemo še Beatrice Heuser, ki prav tako politične cilje označuje kot temeljne lastnosti strategije. Strategijo definira kot »vez med političnimi cilji in uporabo sile ali njene grožnje« (Heuser, 2010, str. 3). Sodobni teoretiki večinoma sledijo ideji Liddella Harta, ki cilje razume kot bistveno lastnost strategije, čeprav nekateri pri tem uporabljajo svoje sinonime.

Lastnost sredstva je bila v primerjavi s cilji v opredelitvah strategij veliko pogostejše implicirana, ne pa tudi jasno izražena. Glede na to, da so bili zgodnji koncepti strategije podobni tistim, kar danes imenujemo vojaška strategija, lahko sklepamo, da so vključevali tudi sredstva. V antičnih časih so bila vojaška sredstva omejena predvsem na kopenske in pomorske sile, vendar so se skozi tok zgodovine

²¹ Obravnava teorije in prakse strategije je neizogibno povezana z vzročno-posledičnimi odnosi med pojmi, ki jih v angleškem jeziku najdemo pod »ends«, »ways« in »means« in ki v strategiji predstavljajo tako spremenljivke kot tudi njene glavne lastnosti. V slovenski strokovni terminologiji ustreznih poimenovanj zanje še nimamo. Gre za še enega v nizu mnogih strokovnih terminoloških izzivov, ki so odraz šibkega ustvarjanja knjižnega znanja v slovenščini ter posledičnega nezadostnega razvijanja lastne misli na omenjenem področju. V prispevku bomo spremenljivke »ends«, »ways« in »means« skladno s podano spodnjo obrazložitvijo poimenovali v slovenskem jeziku čim bolj splošno, in sicer kot cilje, koncepte uporabe (ali načine) in sredstva. Neposredni prevod v slovenski jezik, s čimer bi lahko poenostavili to terminološko problematiko, ne zadošča, saj ne omogoča jasnega, nedvoumnega razumevanja, kot tudi ne podaja ustrezne dimenzije pojmov. Pojem »ends« se pri proučevanju teorije in prakse strategije in strateškega načrtovanja nanaša predvsem na politične cilje, ki se v strategijah največkrat pojavljajo kot nacionalnovarnostni, obrambni in vojaški cilji, ter odgovarja na vprašanje, kaj mora biti doseženo. Pojem »ways« se nanaša na načine oziroma koncepte uporabe ter pojasnjuje, kako morajo biti doseženi politični cilji z uporabo razpoložljivih virov. Pojem »means« pa označuje sredstva, vire in instrumente, potrebne pri uresničevanju določenega koncepta uporabe za doseg političnih ciljev (glej tudi Yarger, 2010, str. 49; Vuk, 2016, str. 25–28).

razširila tudi na zračni prostor in vesolje. V opredelitvah strategije so bila sredstva izpostavljena kot instrumenti sile.

Za opredelitev pojma oziroma lastnosti sredstva v strategiji se uporabljajo različna poimenovanja, kot so sredstva (angl. means), viri (angl. resources) in instrumenti (angl. instruments). Pri poenostavitvi precej obširne definicije strategije združenega štaba oboroženih sil ZDA, na primer, Michael Handel opredeli strategijo v smislu virov, in sicer kot »razvoj in uporaba vseh virov v miru in vojni v podporo nacionalnim politikam za doseg zmage« (v Bowdish, 2013, str. 272). Na drugi strani je Ministrstvo za obrambo ZDA definiralo strategijo v smislu instrumentov nacionalne moči, in sicer kot »premišljeno idejo ali niz idej za sinhrono in integrirano uporabo instrumentov nacionalne moči za doseganje vojskovališčnih, nacionalnih in/ali večnacionalnih ciljev« (Joint Publication 1-02, 2010, str. 227).

Tretja lastnost, in sicer načini, v strategiji na podlagi razpoložljivih virov pojasnjuje različne metode uporabe oboroženih sil za doseganje vojaških ciljev (Lykke, 2001, str. 180), zato jo pogosto imenujemo tudi koncept uporabe. V definicijah strategij je ta lastnost sicer pogosto prisotna (na primer Svechin, Liddell Hart, Beaufre, Lykke, Handel, Gray, Heuser), vendar je podobno kot lastnost sredstva pomensko izpeljana v različnih besednih zvezah (»doseganje«, »razvoj in uporaba«, »priprava«, »usmerjanje«). Teorija strategije pri opredeljevanju vseh treh najpomembnejših lastnosti strategije, torej ciljev, sredstev in načinov, zelo jasno poudarja zahtevo po njihovi medsebojni uravnoteženosti, ker se s tem uravnavanjem zmanjšuje tveganje za uresničitev strategije. Drugi vidik prisotnosti teh lastnosti v strategiji je povezan z enotnejšim razumevanjem oziroma interpretacijo strategije, kar strategom olajša medsebojno komuniciranje (Vuk, 2016, str. 27).

2.2 Spremljajoči problemi strategije

Konceptualni problemi in raznolikost njihovih pomenov so pogost spremljevalec družboslovnih ved, še posebej raziskovalcev, ki se z njimi ukvarjajo. Hew Strachan je na primer komentiral, da je strategija postala univerzalna, prikrajšana za prvotni pomen in obdana z banalnostjo (v Bowdish, 2013, str. 273). Podobno ugotavlja tudi Boone Bartholomees (2010, str. 13), ki izvor problema povezuje z etimologijo koncepta strategije. Del problema, ki ga je uvidel, po njegovem mnenju izhaja iz spremenjenega razumevanja termina strategije. Termin strategija ima vojaško dediščino – klasična teorija ga je povezovala s povsem vojaško dejavnostjo v času vojne (način, kako so vojskovodje uporabili svoje sile za zmago v vojni). V klasični rabi je strategija predstavljala vojaški manever prihoda na bojišče, taktika pa sodelovanje sil v boju. Skozi zgodovinski razvoj prvotno čisto vojaškega koncepta je termin strategija doživljal svojo preobrazbo v smislu splošnosti razlage. Te spremembe se po ugotovitvah Bartholomeesa (prav tam) danes prepoznajo v treh značilnostih:

1. v strategijo se poleg tradicionalnega vojaškega elementa moči vključujejo tudi drugi elementi moči, kot sta na primer politika in ekonomija, zato večina strategov pripisuje njen pomen ne le v vojni, temveč tudi v miru;
2. s posploševanjem razlage je pojem strategija postal široko uporabljen tudi zunaj vojaškega konteksta, na primer v poslovnih, zdravstvenih in celo športnih disciplinah;
3. mutacija izvirnega koncepta strategije je na vojaškem področju pripeljala do razvoja novega pojma, in sicer delovanja (angl. operation) oziroma večšine vojskovanja (angl. operational art), ki pripisuje vojaški večšini tak pomen, kot ji ga je nekoč strategija.

Problem opredelitve strategije pa ni omejen samo na strateške študije, razširja se na celotno področje političnih znanosti. Po navedbah Giovannija Sartorija (1970, str. 1033–1036) so problemi pri opredeljevanju konceptov sprva nastali zaradi vse pogostejše družbene mobilnosti, sodelovanja in prehajanja mednarodnih meja ter posledične potrebe po prilagoditvi konceptov, ki so jih razvijale različne politične znanosti. Temu je sledila mrzlica novitizma, usmerjena v modifikacijo in rekonceptualizacijo konceptov, da bi ustrezali interesom posameznih raziskovalcev, ki so bili za svoje raziskovalno delo nagrajeni za »nove« in »izvirne« koncepte z objavo v znanstvenih revijah. Sartori (prav tam) je ta problem poimenoval raztezanje konceptov, posledice tega raztezanja pa so se kazale predvsem v izgubljanju konotativne natančnosti pri opredeljevanju strategije. Številne definicije strategije so tako brez zadostnega etimološkega sidrišča prešle meje svoje konceptualne uporabnosti.

2.3 Oblikovanje empiričnega koncepta vojaške strategije

Koncept smo začeli načrtovati z definiranjem strategije. Pri tem smo izhajali iz že oblikovanih definicij strategij, ki so jih razvili pomembnejši avtorji pri proučevanju teorije strategije ali vojaške institucije za svojo dejavnost ali pa izhajajo iz leksikografskih definicij. Ker gre v tem primeru skladno s Sartorijevimi vodili za rekonstrukcijo koncepta, bomo najprej iz reprezentativnih definicij strategije izvedli ekstrakcijo njihovih ključnih lastnosti, prikazanih v obliki matrike (vodilo 4). Matrika nam bo omogočila kontrastirati različnosti in podobnosti definicij (preglednica 1).

Preglednica 1:
Matrika definicij strategij
Viri definicij strategij:
Jomini, 1862, str. 69; Lykke, 2001, str. 179; Sunzi, 2009, str. 31, 74–75; Joint Publication 1-02, 2010, str. 227; Vuk, 2016, str. 17–20, ter definicije iz tega prispevka.

	Definicija	Vojaški	Cilji	Načini	Sredstva	Načrt	Odnos	Komentar
1.	(Sunzi) Ob upoštevanju prednosti (mojih) načrtov mora vojskovodja ustvariti situacije , ki bodo prispevale k njihovi uresničitvi .	X	X		X	X		Ustvariti situacijo, ki bo podprla načrt, pomeni usmerjati (nedoločen koncept uporabe) sredstva za doseg cilja.
2.	(Clausewitz) Strategija je uporaba spopada za cilje vojne .	X	X		X	X		Uporaba spopada je povezana z načrtom za posamezne spopade, s ciljem in tudi s spremenljivko vojaški.
3.	(Moltke) Strategija je praktična prilagoditev sredstev , ki so na voljo generalom za doseg ciljev vojne.	X	X	X	X			Prilagoditev sredstev vključuje tudi koncept njihove uporabe.
4.	(Jomini) Strategija je veščina vojskovanja , ki se izvaja na podlagi načrta in obsega celotno vojskovališče, na katerem poteka vojna.	X				X		Po tej definiciji lahko sklepamo, da gre za načrt. Razumevanje definicije je samo po sebi zelo dvoumno.
5.	(Svechin) Strategija je veščina združevanja priprav na vojno in razvrščanja operacij za doseganje cilja , določenega v vojni za oborožene sile .	X	X	X				Doseganje v tem kontekstu definicije pomeni tudi koncept uporabe. Oborožene sile se nanašajo na spremenljivko vojaški.
6.	(Mao) Znanost o strategiji se ukvarja z zakoni , ki določajo pravila vodenja vojne kot celote.	X		X				Zakoni, ki določajo pravila vodenja, so koncepti uporabe.
7.	(Liddell Hart) Strategija je veščina distribucije in uporabe vojaških sredstev za dosego političnih ciljev .	X	X	X	X			Z vključitvijo pridevnika vojaških v definiciji je ta bližje definiciji vojaške strategije kot strategije na sploh.
8.	(Beaufre) Strategija je veščina dialektike sile oziroma veščina dialektike dveh nasprotujočih si volj , ki uporabita silo za reševanje spоров , zaradi katerih je prišlo do konfrontacije.	X	X	X	X			Sila se nanaša na vojaška sredstva. Nedorečenost definicije glede ciljev je Beaufre dopolnil nekoliko pozneje z izjavo, da je cilj strategije uresničiti cilje, ki jih določi politika.
9.	(Wylie) Strategija je akcijski načrt , zasnovan za dosego cilja ; vključno s sistemom ukrepov za uresničitev strategije.		X	X		X		Akcijski načrt pomeni koncept uporabe. Ta definicija je edina, ki vključuje merila.
10.	(Lykke) Strategija je produkt ciljev, konceptov uporabe in sredstev oziroma instrumentov, s katerimi se lahko doseže določen cilj.		X	X	X			Ameriška akademija kopenske vojske je prevzela in nekoliko dopolnila Lykkejevo definicijo strategije.

	Definicija	Vojaški	Cilji	Načini	Sredstva	Načrt	Odnos	Komentar
11.	(Handel) Strategijo je definiral kot razvoj in uporabo vseh virov v miru in vojni v podporo nacionalnim politikam za dosego zmage.		X	X	X			Razvoj in uporaba se nanašata na koncepte uporabe.
12.	(Gray) Strategijo je definiral kot uporabo sile in grožnjo uporabe sile za dosego ciljev politike.	X	X	X	X			Sile se nanašajo na spremenljivko vojaški, uporaba pa na koncept uporabe. Sredstva so prepoznana v silah.
13.	(Guangqian in Youzhi) Strategija je splošen načrt za pripravo, usmerjanje priprav in izvajanje vojne.			X		X		Priprave in usmerjanje pomenijo koncepte uporabe.
14.	(Heuser) Strategija je vez med političnimi cilji in uporabo sile ali njene grožnje .	X	X	X	X		X	Uporaba sile se nanaša tako na pridevnik vojaški kot tudi na koncept uporabe.
15.	(Ministrstvo za obrambo ZDA) Strategija je premišljena ideja ali več idej za sinhrono in integrirano uporabo instrumentov nacionalne moči za doseganje vojskovališčnih, nacionalnih in/ali večnacionalnih ciljev .		X	X	X		X	Instrumenti nacionalne moči so več kot samo vojaška sredstva. Uporaba na sinhroniziran in integriran način pomeni koncept uporabe.
16.	(Ameriška akademija kopenske vojske) Strategija je odnos med cilji, koncepti uporabe in sredstvi .		X	X	X		X	
	SKUPAJ	10	13	13	11	5	3	

V reprezentativni vzorec smo zajeli 16 definicij strategij in identificirali njihove najpomembnejše skupne lastnosti (vodilo 6). Identifikacijo smo izvedli tako, da smo najpomembnejše lastnosti v definicijah poudarili krepko, sopomenke pa uvrstili v najbolj konotativno ustrezen pojem, skladen z najpomembnejšimi lastnostmi, in jih razložili v stolpcu komentarji. Tako smo bistveno zmanjšali možnosti za morebitne leksikalne razlike na področju semantike in hkrati ohranili ustrezno raven njihove abstrakcije. Na podlagi izvedene identifikacije smo v definicijah strategij izmerili frekvenco pojavljanja šestim lastnostim, in sicer (1) vojaški (angl. military), (2) cilji, (3) načini, (4) sredstva, (5) načrt in (6) odnos. Seštevek frekvence pojavljanja je pokazal, da se v definicijah strategij najpogosteje pojavljajo tri lastnosti, in sicer cilji, načini in sredstva. Naslednja najpogostejša lastnost, ki je uporabljena v definicijah, je vojaški. V petih definicijah se pojavi lastnost načrt in samo v treh lastnost odnos.

Najbližja definicija, v kateri se pojavijo vse tri najpogostejše lastnosti, je definicija strategije Arthurja Lykkeja (strategija je produkt ciljev, načinov in sredstev) ter ameriške akademije kopenske vojske, ki se je zgledovala po Lykkeju (strategija je odnos med cilji, načini in sredstvi) (Lykke, 2001, str. 179). Ti dve definiciji hkrati predstavljata tudi najboljše izhodišče za konceptualno definicijo strategije, saj so cilji, načini in sredstva tiste lastnosti strategije, ki se dopolnjujejo pri visoki stopnji abstrakcije.

Težava pri takem definiranju strategije je lahko razlikovanje oziroma enotno razumevanje identificiranih lastnosti. Ker je strategija oblikovana vnaprej, za prihodnje obdobje, s sredstvi in načini, uporabljenimi za doseg določenega cilja, vnaša v strategijo tudi pomembne vzročno-posledične učinke. Zaradi teh učinkov je v definicijo strategije smiselno vnesti lastnost načrt, s katerim zajamemo vidik ukrepov strategije (angl. course of action) in je hkrati povezan tudi s konotacijo lastnosti odnos. Poskus take definicije strategije bi bil: strategija je načrt²², ki opredeljuje, kako se sredstva in načini uporabljajo²³ za doseganje ciljev. Ta konceptualna definicija je sicer manj dvoumna, vendar še vedno ne dovolj jasna glede razumevanja lastnosti načini.

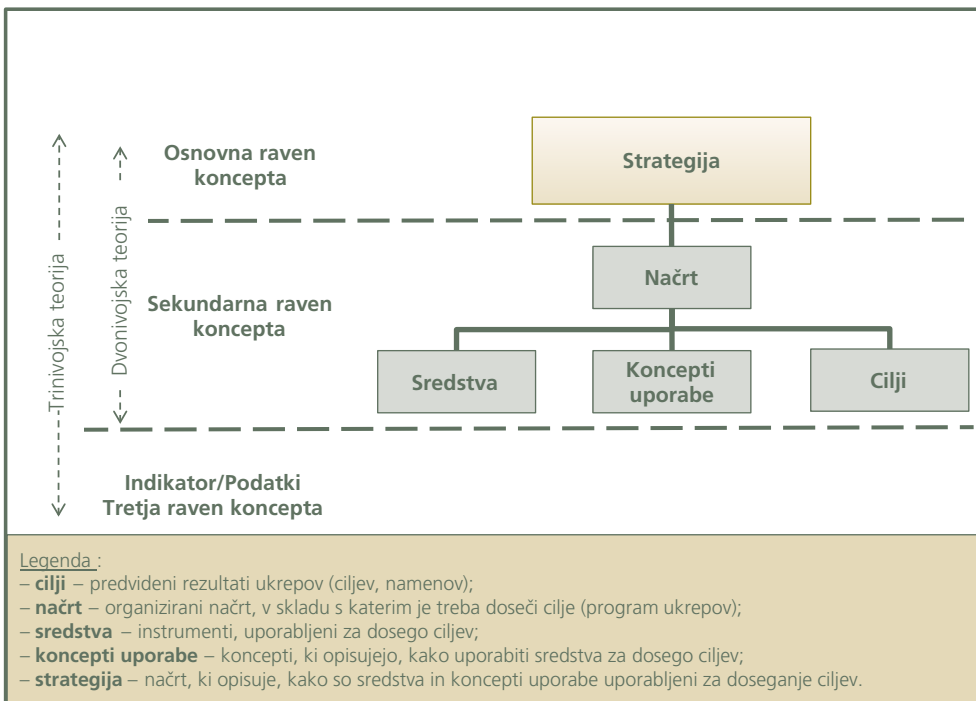
Lastnost načini ima v definiciji strategije lahko različne razlage, vendar načinov kot lastnost ne bi smeli, vsaj ne, ko gre za vprašanje strategije, enačiti z načeli vojskovanja²⁴. Razumevanje lastnosti načini v smislu konceptov uporabe je z vidika univerzalnosti razumevanja in generičnosti te lastnosti bistveno primernejše. Z različnimi koncepti uporabe oziroma načini uporabe sredstev za uresničitev ciljev namreč lahko prepoznavamo različnost strategij tako po njihovi gradaciji kot tudi klasifikaciji. Druga prednost uporabe lastnosti koncepti uporabe je v dajanju konotativnega pomena strategije tudi v miru. Lastnost koncepti uporabe tako vnaša v opredelitev strategije potrebno distinkcijo med strategijo in splošnim konceptom načrta. Strategija je namreč načrt posebne vrste, ki ne povezuje le ciljev s sredstvi, potrebnimi za njihovo uresničitev, temveč z uporabo konceptov usmerja in opredeljuje tudi načine uporabe teh sredstev (Bowdish, 2013, str. 281). Z razumevanjem lastnosti načini v smislu koncepti uporabe dobimo jasnejšo konceptualno definicijo strategije kot načrta, ki opisuje, kako so sredstva in koncepti uporabe uporabljeni za doseganje ciljev. Tak konceptualni načrt strategije, sestavljen iz ključnih pojmov, prikazuje slika 7.

²² Načrt se v tem kontekstu in v nadaljevanju prispevka ne nanaša na produkt strategije, temveč na organiziran program ukrepov, ki so v okviru strategije predvideni za doseganje ciljev. Produkt procesa oblikovanja strategije je namreč strategija, produkt procesa načrtovanja pa načrt.

²³ Beseda uporabljajo v tem primeru nadomešča pojem odnos, pojem načrt pa zagotavlja povezovalno sredstvo med sredstvi in načini.

²⁴ Upoštevanje enotnega seznama splošnih načel vojskovanja od Clausewitzja naprej ni pripeljalo do enotnih ugotovitev niti med teoretiki niti med praktiki. Posledično so države načela, ki usmerjajo poveljnike pri odločanju in vodenju bojnih delovanj, opredelile zelo raznoliko. Načela, na primer ohranjanje morale, izbira cilja, napadalnost, gospodarnost in presenečenje, namreč niso zakonitosti, ki bi zagotavljale uspeh, temveč le vodilo, ki povečuje verjetnost uspešnosti delovanj (Vojaška doktrina, 2006, str. 98), zato jih pri konceptnem opredeljevanju strategije ni mogoče jemati kot univerzalne.

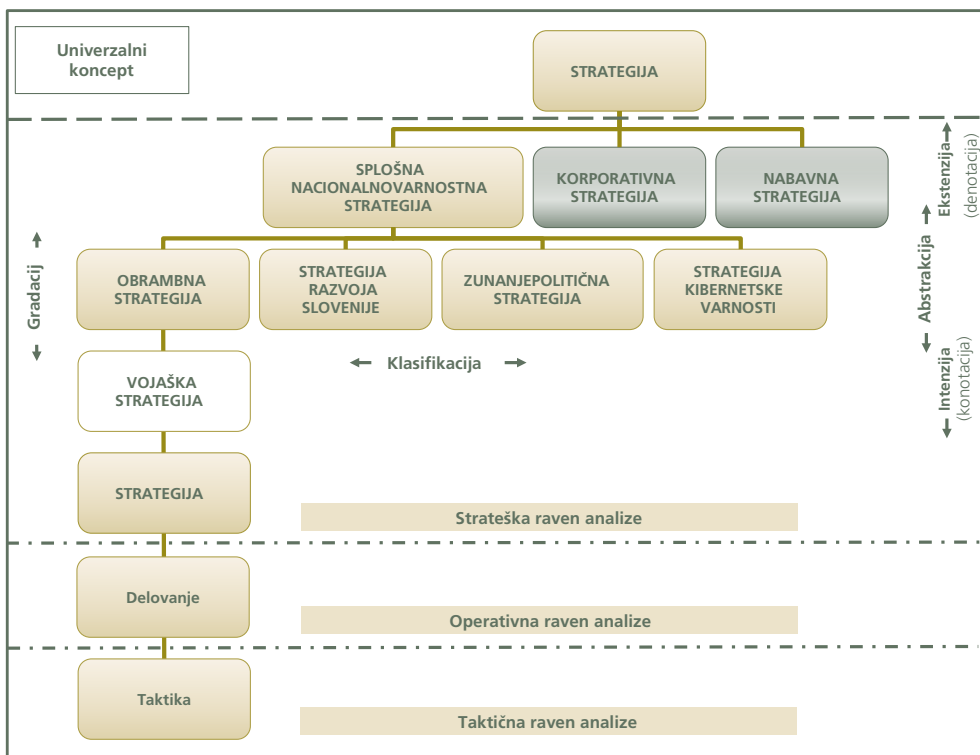
Slika 7:
Konceptualni
načrt strategije
Vir:
prirejeno po
Bowdishu, 2013,
str. 274.

2.4 Definiranje vojaške strategije

Glede na predstavljeno konceptualno opredelitev strategije je definiranje vojaške strategije razmeroma enostavna naloga. Čeprav so Sartorijeve smernice učinkovite pri rekonceptualizaciji ontološke opredelitve strategije kot koncepta, pa ne predstavljajo veliko pomoči pri opredelitvi bolj specifičnih kategorij strategije po lestvici abstrakcije. Za ta prispevek smo uporabili trinivojsko strukturo koncepta Goertza (2006), ki smo jo umestili v tipologijo strategije, prikazano na sliki 8.

Slika 8:
Tipologija strategije
Vir:
prirejeno po
Bowdishu, 2013,
str. 284.

Goertzeva struktura se začne s konceptom osnovne ravni, ki pojav zanimanja opisuje ontološko. Pojav pojasnjuje na najvišji stopnji abstrakcije, s katero artikulira pogoje, potrebne za tvorjenje koncepta (Goertz, 2006, str. 6). Specifične kategorije in tipi pojava zanimanja so izpeljani iz koncepta osnovne ravni, ki se gibljejo navzdol po lestvici abstrakcije, izpopolnjene z intenzivnostjo koncepta na podlagi dimenzij sekundarne ravni (dodajanje pridevnikov). To omogoča oblikovanje vrste večdimenzionalnih in večstopenjskih konceptov, ki so logično in hierarhično povezani z osnovno ravnjo, univerzalno konceptualizacijo pojava zanimanja. Slika 6 prikazuje primer tipologije strategije, ki ponazarja večstopenjske in večdimenzionalne dimenzije, povezane s koncepti sekundarne ravni strategije. Pri tem je treba upoštevati tudi omejenost celovitosti razprave o tipologiji strategije, glede na to, da smo se v prispevku osredotočili le na odnos med osnovnim konceptom strategije in konceptom vojaške strategije²⁵ na sekundarni ravni.

Po Goertzu (2006, str. 75) predstavlja dodajanje pridevnikov najpogostejši način dimenzioniranja konceptov. Če definiciji strategije dodamo pridevnik vojaška, bo prišlo do zožitve koncepta samo na vojaško manifestacijo koncepta. Z dodajanjem

²⁵ Vojaška strategija je ena od področnih strategij, ki se v hierarhiji strateških dokumentov nanaša na vojaško komponento nacionalne (varnostne) strategije oziroma obrambne strategije, če obstaja.

vojaških lastnosti v definicijo strategije pridemo do konceptualne oziroma ontološke definicije vojaške strategije. Na podlagi tega pristopa lahko vojaško strategijo definiramo kot **»načrt, ki predstavlja, kako se vojaška sredstva in koncepti (njihove) uporabe uporabljajo za doseganje vojaških ciljev«**.

Formula, ki smo jo razvili na podlagi Sartorijevih in Goertzevih metodoloških izhodišč, je praktično identična Lykkejevi definiciji vojaške strategije. Tudi sicer se Lykkejeva formulacija splošnega koncepta vojaške strategije pogosto uporablja pri proučevanju in razumevanju koncepta vojaške strategije.

2.5 Razprava

Definicija vojaške strategije, ki smo jo izluščili na podlagi metodoloških vodil Sartorija in Goertzeve metode dodajanja oziroma odzemanja pridevnikov konceptu, upošteva tako etimološka kot tudi semantična izhodišča termina strategije. S pomensko razčlenitvijo sedanjih splošnih definicij strategij, pri katerih smo iskali in vrednotili njihove skupne značilnosti (vojaški, cilji, načini, sredstva, načrt in odnos), smo omogočili tudi enotno razumevanje sestavin in celovitosti koncepta vojaške strategije. S sistematičnim pristopom razvitja definicije vojaške strategije smo spoznali, da lahko tudi v vojaškem slovenskem pomenoslovju bistveno pripomoremo k omejitvi tako količinske kot tudi kakovostne raznolikosti vojaških terminov, ki se pogostokrat brez jasne konotacije pojavljajo in uporabljajo v strokovnih in znanstvenih delih. Glede na to, da smo pri oblikovanju koncepta vojaške strategije upoštevali pravila pomenoslovja, ocenjujemo, da je lahko tak pristop uporaben tudi za koncipiranje drugih abstraktnih vojaških terminov. Tezo, ki smo jo v uvodu izpostavili, s to interpretacijo rezultatov raziskave v celoti potrjujemo.

Splošne definicije strategije in definicije vojaške strategije, ki jih opredeljujejo različni avtorji in terminološki slovarji, se, kot smo lahko spoznali tudi v okviru te raziskave, med seboj bolj ali manj vse razlikujejo. To predstavlja pri proučevanju kompleksnega termina največkrat nerešljiv izziv, saj se ni mogoče opreti na univerzalno definicijo, niti na definicijo, ki bi lahko pomenila konsenz med predstavniki različnih teorij. Ugotovili smo, da se termin strategija uporablja preveč ohlapno; nekateri na strategijo gledajo kot prazno črko na papirju, drugi verjamejo, da strategija predstavlja skupek nacionalnih ciljev. Problem definicije pa ni le semantika, temveč tudi kompetentna uporaba strategije kot ene najosnovnejših orodij vojaškega poklica. Z enotnim razumevanjem koncepta vojaške strategije v ontološkem smislu, ki je pravzaprav prvi metodološki korak v raziskovanju, in njenih sestavin, razvitih iz ustreznih metodoloških pravil, lahko bistveno izboljšamo strateški dialog. V tem smislu bi bilo treba znanstvena raziskovanja, ki razvijajo vojaško misel, v fazi konceptualizacije usmeriti tudi k iskanju splošnega oblikovanja koncepta določenega vojaškega termina, ki bi obsegal njegovo definicijo, opredelitev ključne lastnosti termina in analizo njihove povezanosti.

Sklep Definiranje abstraktnega koncepta je zapleten proces, zelo odvisen od konteksta. Vsak kontekst lahko obsega več mogočih definicij, od katerih pa zaradi njihove raznolikosti nobena ne omogoča univerzalne oziroma optimalne rešitve, temveč le bolj ali manj sprejemljivo alternativo. Kljub zavedanju, da so abstraktni koncepti zelo odvisni od konteksta ter podvrženi stalnemu spreminjanju, to raziskovalcev ne bi smelo zavesti k raztezanju konceptov, temveč k iskanju standardnih meril ali metodologije, ki bi prispevala k natančnosti in jasnosti njihovega opredeljevanja ter čim širši teoretični in empirični konceptualni uporabnosti. Prispevek ponuja možen metodološki okvir za analiziranje konceptov v družboslovnih raziskavah pri reševanju terminoloških izzivov, ki bi lahko pripomogel k doseganju enotnejše komunikacije znanstvenikov in raziskovalcev pri proučevanju konceptov ali pojmov.

Splošen koncept vojaške strategije, ki smo ga analizirali in definirali v prispevku, je lahko uporaben na vseh ravneh vojaškega delovanja: strateškem, operativnem in taktičnem. V praktičnem smislu je lahko prikaz oblikovanja splošnega koncepta opredelitve vojaške strategije teoretično izhodišče za razmišljanje o potrebi in umestitvi vojaške strategije v hierarhijo strateških dokumentov s področja nacionalne varnosti in obrambe Republike Slovenije. Ne nazadnje bi moralo biti iskanje odgovora na vprašanje, kako z uporabo razpoložljivih vojaških sredstev najučinkoviteje implementirati koncepte uporabe za doseganje ciljev, najpomembnejše vsakodnevno opravilo tako vojaških strategov in načrtovalcev kot tudi vseh vojaških poveljnikov.

Literatura

1. Barsalou, W. L., 1987. *The instability of graded structure: Implications for the nature of concepts*. V U. Neisser, ur. *Concepts and conceptual development: Ecological and intellectual factors in categorization*. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, str. 101–140.
2. Beaufre, A., 1968. *Uvod u strategiju*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
3. Borghi, A. M., Binkofski, F., Castelfranchi, C., Cimatti, F., Scorolli, C. in Tummolini, L., 2017. *The Challenge of Abstract Concepts*. *Psychological Bulletin*, 143-3, str. 263–292.
4. Bowdish, R., 2013. *Military Strategy: Theory and Concepts*. Political Science Department – Theses, Dissertations, and Student Scholarship. University of Nebraska. <http://digitalcommons.unl.edu/poliscitheses/26> (3. 10. 2017).
5. Collier, D. in Gerring, J., ur., 2009. *Concepts and Method in Social Science: The tradition of Giovanni Sartori*. Oxford, New York: Routledge.
6. Gerring, J., 1999. *What Makes a Concept Good? A Criterial Framework for Understanding Concept Formation in the Social Science*. *Polity*, 31-3, str. 357–393. <http://blogs.bu.edu/jgerring/files/2013/06/Conceptformation.pdf> (11. 2. 2018).
7. Goertz, G., 2009. *Point of Departure: Intension and Extension*. V D. Collier in J. Gerring, ur. *Concepts and Method in Social Science: The tradition of Giovanni Sartori*. Oxford, New York: Routledge, str. 181–202.
8. Mair, P., 2008. *Concepts and concept formation*. V D. Porta in M. Keating, ur. *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: a pluralist perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 177–197.
9. Goertz, G., 2006. *Social Science Concepts: A User's Guide*. Oxford: Princeton University Press.
10. Gray, C., 1999. *Modern Strategy*. Oxford: University Press.

11. Liddell Hart, B. H., 1967. *Strategy: The Classic Book on Military Strategy. Second Revised Edition.* London: Faber&Faber Ltd.
12. Liddell, G. H. in Scott, R., 1940. *Greek-English Lexicon.* Oxford: Claredon Press.
13. Heuser, B., 2010. *The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present.* Cambridge: University Press.
14. *International Military and Defence Encyclopedia, 1993.* Washington in New York: Brassey's (US), Inc.
15. Jaccard, J. in Jacoby, J., 2010. *Theory construction and model-building skills: A practical guide for social scientists.* New York, London: Guilford Press.
16. Joint Publication 1-02, 2010. *Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms.* https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf (3. 10. 2017).
17. Jomini, A. H., 2005. *The Art of War: El Paso (Texas): El Paso Norte Press.*
18. Lykke, A., 2001. *Toward an Understanding of Military Strategy.* V J. Cerami in J. Holcomb, ur. *Guide to Strategy.* U.S. Army War College, str. 179-185.
19. Pollak, S., 2014. *Luščenje definicijskih kandidatov iz specializiranih korpusov.* Slovensščina 2.0, 1-2, str. 1-40. http://www.trojina.org/slovenscina2.0/arhiv/2014/1/Slo2.0_1_02.pdf (26. 10. 2017).
20. Rončević, B., 2005. *Med jedrom in periferijo: o vlogi socio-kulturnih dejavnikov razvoja.* Teorija in praksa. 42-1, str. 29-51.
21. Sartori, G., 2009. *Guidelines for concept analysis.* V D. Collier in J. Gerring, ur. *Concepts and Method in Social Science: The tradition of Giovanni Sartori.* Oxford, New York: Routledge, str. 97-150.
22. Sartori, G., 1970. *Concept misinformation in comparative politics.* *The American Political Science Review.* 64-4, str. 1033-1053.
23. Staut, M., Kovačič, G. in Ogrin, D., 2005. *Prostorsko dožemanje Sredozemlja v slovenski Istri – analiza s pomočjo teorije mehkih množic.* ANNALES Ser. hist. sociol. 15-2, str. 427-436.
24. Stramljič Breznik, I., 2006. *Pojmovanja in poimenovanja besednih združb v slovenistiki.* *Filologija.* 46-47, str. 285-300.
25. Sunzi, 2009. *Umetnost vojne: kitajska knjiga življenja z uvodom in razlago prevajalca Johna Minforda.* Ljubljana: Mladinska knjiga.
26. Svechin, A. A., 1999. *Strategy.* 3rd printing. Minneapolis, Minnesota: East View Publications.
27. Vidovič Muha, A., 2000. *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja.* Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
28. Vidovič Muha, A., 2013. *Slovensko leksikalno pomenoslovje. 2. dopolnjena izdaja.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
29. *Vojaška doktrina, 2006.* Ljubljana: Defensor.
30. Vuk, P., 2016. *Teoretični vidik odnosa med strategijo in obrambnim planiranjem na varnostno-obrambnem in vojaškem področju. Sodobni vojaški izzivi.* 16-1, str. 15-36.
31. Yarger, R., 2010. *Towards A Theory of Strategy: Art Lykke and the Army War College Strategy.* V B. Bartholomees, ur. *Theory of War and Strategy (volume 1), 4th edition,* str. 45-51. https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2010/ssi_bartholomees.pdf (10. 10. 2017).
32. Žabkar, A., 2003. *Marsova dediščina: Temelji vojaških ved. 1. knjiga.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Knjižna zbirka Varnostne študije.